

igazságtalan beszéd, melyet csak az ment, hogy szerzőnk aligha olvasta e «merészebb szárnyalású önállóságra törekvő szabad szellemek» műveit, különben nem mondhatná, hogy Schmitt Jenő és Simon J. Sándor a logikai problémákban Comte és Spencer elveit iparkodtak győzelemre juttatni (149. l.). Ez állítással aligha értene egyet e két író, sőt talán Spencer sem lelkesedett volna érte.

Pauler Akos.

Szuppán Vilmos, Vélemény a felső kereskedelmi iskola reformjáról. A Budapesti Kereskedelmi Testület megbízásából és kiadásában. Budapest, 1903, Lloyd nyomda. 46 lap.

Felső kereskedelmi iskoláink reformjának nehéz és bonyodalmas kérdését tárgyalja e munka, s egy dologban bizonyosan elismeréssel fogadhatja mindenki, bármilyen pártállást foglaljon is a reform kérdésében, abban t. i., hogy a meglevő bajokat világosan fölismeri a velős tömörséggel, plasztikusan állítja az olvasó elé. A helyes diagnózis pedig már fele a gyógyításnak.

Szerző a tanult és tapasztalt pædagógus biztosságával analizálja f. kereskedelmi iskoláink főbaját: a tanterv lehetetlen követelményeit. Kezdi a külső ismertető jeleken, hogy a heti óraszám (testgyakorlat nélkül 34 kötelező óra) 6-tal több, mint az egykorú gimnázistaké; hogy a napi 5—7 órai iskolai munkára otthon még 3—4 órai lecke-tanulás és feladatkészítés következik; folytatja az egyes tárgyaknak túlságos bőven kiszabott anyagán, melynek elvégezhetése miatt a tanuló otthoni idejét a megengedhető mértéken túl kell igénybe venni. A legtöbb tárgy természete is olyan, hogy sok adata és részlete tanulandó be könyv nélkül, vagy hogy ismertebb és kifejezőbb műszóval éljünk: bemagolandó. S ráadásul sok olyan részlet van fölveve a tantervben, a melyik meghaladja a 15—17 éves tanuló színvonalát. Az igen soknál még nagyobb baj az igen sokféle. Míg a gimnáziumi tanuló egy évben légfennebb 8—9 tárggyal foglalkozik, addig a keresk. iskolai tanulóknak egyszerre 13—16 féle tárgy között kell idejét és gondolkodását szétforgácsolnia.

Mindenik tételét adatokkal és példákkal igazolja a szerző s mindenik hibának pædagógiai rossz hatását találó vonásokkal vázolja. E rossz hatások eredménye, hogy «a tanulók nagy része szellemileg elcsigázva, testileg fejletlenül és satnyán» s mégis csak féltudással, meg nem emésztett ismeretekkel hagyja el az iskolát (7. lap).

E rossz eredmény másik tényezője a tanuló-anyag silánysága, a kiknek legnagyobb részét nem hivatásérzet vagy családjuk hagyományaviszi a kereskedelmi iskolába, hanem az egyéves önkénytesi kedvezmény és a minősítési törvény biztosította jogosítványok (8. lap).

A II. fejezetben «a reform lényeges pontjait» adja a szerző, az

I-ben vázolt hibák javításától irányítva a módosításokat. Ezek a következők:

a) a követelmények összhangban legyenek a rendelkezésre álló idővel; b) a tantárgyak száma lehetőleg kevesbedjék; c) a tananyag részei között összefüggés legyen; d) heti óraszám testgyakorlat nélkül 28, legfennebb 30 legyen; e) kötelező testgyakorlat.

Azok a szempontok, amelyek alapján a szerző e módosítások részleteit javaslatba hozza, abban foglalhatók össze, hogy az *általános műveltséghez tartozó anyagot nem lehet kevesbiteni*, mért «a felső kereskedelmi iskola ma nem pusztán szakiskola» (9. lap). Ellenben *jelentékeny törléseket és összevonásokat lehet tenni a szaktárgyakban*, ha az iskola «csupán a középkereskedelmi pályákra, első sorban az áruüzletre fog előkészíteni» (11. lap), s nem a nagyobb pénzintézetek, bankok, vállalatok igényeihez akar alkalmazkodni, mely utóbbi célra ott vannak ma már a kereskedelmi főiskolák.

Ebből a szempontból elhagyható volna a politikai számtannak és a közgazdasági és jogi ismereteknek legnagyobb része, úgy hogy ezek külön tárgyként többé nem szerepelnének. Elhagyható volna a kereskedelmi számtanból, a könyvviteltanból, a levelezésből mindaz, ami a bankok, biztosító társaságok, nagyobb intézetek, gyárak, a börze körére vonatkozik. Mindezek a tárgyak két tárgyba volnának összevonandók; az egyikbe «kereskedelmi gyakorlat» címmel a mostani keresk. levelezés, irodai munkálatok és a könyvviteltan vonatnék össze (6. lap); a másikba «kereskedelmi üzlettan» címen a mostani «kereskedelmi ismeretek», továbbá a közgazdaságtan és a jogi ismeretek kevés meghagyandó részlete. A politikai számtan megmaradó részletei a mennyiségtanba kerülnének; az áruismeretből pedig csak általánosságok adandók a kémiával kapcsolatban.

Ellenben az *idegen nyelvek* tanítását erősíteni akarja a szerző s feltétlenül megkívánja benne a *teljes otthonosságot* (14. lap), azonban nem irodalmi irányban, hanem csupán a kereskedelmi gondolatkörre szorítkozva. A Keresk. isk. Tanárok Egyesületével szemben, akik csak egy idegen nyelvet (a németet) akarják kötelezőnek, a másodikat (a franciát) pedig fakultatívnak, a szerző két idegen nyelvet kíván kötelezően; a második nemcsak a francia lehet, hanem valamelyik hazai nyelv (szerb, horvát, oláh) is.

Az elmondottak szerint összeállított óraterjajavaslat a 22. lapon van közölve, összehasonlítva a mostani óraterjvel. A javaslat szaporítja a két (kötelező) idegen nyelv óraszámát 2—2 órával, ellenben apasztja a szaktárgyakét összesen 14-gyel. Ez utóbbi így oszlik meg: áruismeret apad 1 órával, keresk. számtan 2-vel, a keresk. gyakorlat címe alá összefoglalt három tárgy összesen 6-tal, a keresk. üzlettan címe alá

foglaltak összesen 5-tel. Fölvesz továbbá osztályonként 2—2 testgyakorlati órát. Ezt is beszámítva a tanfolyam összes óraszámára 4 órai apadást tüntet föl; most 100 van, a javaslat szerint lenne 96. Igaz, hogy ebben 6 órai testgyakorlat is van. Ezen felül volnának még a rendkívüli tárgyak (3-dik idegen nyelv, laboratoriumi gyak., gyorsírás) összesen 14 (most 12) órával.

A közölt terv nem teszi azt a hatást az emberre, hogy azzal kellően segítve volna a felsorolt bajokon. Még az óraszám tekintetében sem. A tantárgyak száma inkább látszólag kevesebb, mint a valóságban; mert azzal, hogy pl. a könyvviteltan és a levelezés egy cím alá kerülnek, nem szűnnek meg a maguk külön szempontjaik, melyek őket két tárggyá teszik. Léhet ugyan őket egy magasabb szempont alá rendelve összefoglalni; még pedig vagy úgy, hogy csak egymás mellé kerülnek, ami természetesen nem volna tárgyapasztás; vagy pedig úgy, — amint a szerző gondolja — hogy önállóságukat elveszítve egygyé olvadjanak, a mikor az olvasztó szerepét a harmadik tárgy (az irodai gyakorlatok) végezné, de nagy methodikai nehézségekkel jár az ilyen összeolvasztás útján egy kerek, önálló iskolai studiumot összeállítani. Mint hazai példa fölhozható erre a régi középiskolai tantervnek az a törekvése, hogy az alsó osztályokban a földrajzot és a természetrajzi tárgyakat egygyé akarta olvasztani, de két-évtizedes gyakorlat alatt sem tudták ennek kielégítő módját megtalálni, s végre is az új tanterv kénytelen volt erről a törekvésről lemondani.

Kétségtelenül helyeselhető a legnagyobb része annak, amit a szerző az anyag megrostálásáról mond. Pl. az áruismeretet mostani célja szerint tanítani kárbaveszett fáradság; a politikai számtannak, a közgazdaságtannak, a jogi ismereteknek sok tantárgybéli részleteigen magas. Mindezeknek elhagyása némi enyhülést hozna az iskolára, de hogy gyógyulást nem hozna, azt a szerző maga is érzi, a midőn mindjárt az előbb ismertetett óraterv után közöl egy másikat (23. lap), amelyik *négyéves* tanfolyamon osztja el a tárgyakat.

Az a körülmény, hogy a mondott enyhülést is a *szaktárgyak* anyagának és óraszámának a megszorításával éri el a szerző, nem valószínű, hogy a szakkörök osztatlan helyeslését kivívja. Mert a szakkörök jelentékeny része azt tartja, hogy a kereskedelmi iskolák szakkörök jelleme és szaktárgyak adják meg, s ennek a fölfogásnak a lógikus voltát alig lehetne tagadni; másik része a szakköröknek az idegen nyelvek erős tanításában látja a kereskedelem érdekeinek a helyes szolgálatát, ez irány felé a szerző is hajlik; a harmadik csoport — s ez az újabb irányzat — az általános műveltség minél magasabb színvonalára törekszik, ha mindjárt a szakoktatás rovására is.

Csudálatos, hogy ma már alig hallatja szavát vagy pedig nézetet változtatott az a csoport, amelyik a millenniumi kongresszuson még nagy többségben volt, s amelyik a következő nézetet vallotta: mivel a történeti fejlődés szerint a kereskedelmi iskola 4 középiskolai osztály fölé épült, s az addig megszerezhető általános műveltség nem elegendő a leendő kereskedőnek s azért annak továbbfejlesztése a keresk. iskolában nem mellőzhető, de másfelől kétségtelen lévén, hogy a keresk. iskolának a kereskedelmi szakoktatás a tulajdonképeni célja, így tehát az általános műveltség továbbfejlesztése és a kereskedelmi szakoktatás megadása egyaránt teljesítendő követelmények; de mert ez összesűfolt feladatokat a 3 évre összesűfolt tanfolyamban lehetetlen megoldani, azért a *tanfolyam négyévesre bővítendő*. S valóban igen racionálisnak látszik egy olyan tervezet, amelyik a 4 éves tanfolyam két első évét főképen az általános műveltség továbbfejlesztésére fordítaná, míg a szaktárgyak közül csak a propædeutikus jelleműeknek (idegen nyelvek, mennyiségtan, természettudományok, szépírás) adna itt nagyobb helyet, viszont a két felső évfolyamban a szakoktatásnak biztosítana minél erősebb túlsúlyt. Különösen a keresk. iskolák tantervének, nézetünk szerint, legnagyobb pædagógiai hibáján: a sokféle tárgynak egy időbe való összesűfolásán segítené hathatósan az ilyen elrendezés. És amennyire egy iskola keretén belül lehetséges, eléggé elkülönülne a kétféle feladat: az általános és a szakképzés megadása, amelyeknek összeelégítése soha sem volt szerencsés.

A szerző nem volna pædagógus, ha a tanfolyam megnyújtásának ezen sok bajon segítő hatását föl nem ismerte volna. Föl is ismeri ezt teljes értékében, és egy külön fejezetben (a III-ban) foglalkozik a kérdésnek ezzel az oldalával. Kétféle módját tárgyalja a kiterjesztésnek: vagy fölfelé egy évvel, vagy lefelé egy évvel. Az elsőtől többet várná, de a másodiktól is sokat. De különböző okokból — melyekre visszatérünk — most egyiket sem ajánlja, minthogy a reformot «ha nem is oly kedvezően, mindazonáltal kielégítő módon a jelenlegi hároméves tanfolyam keretében is végre lehet hajtani».

A fölül odatoldandó 4-dik év ellen a szerző érvei: hogy az ifjú igen későn kerül a gyakorlatba, és hogy így elesvén az egy évi előnye a keresk. iskolának, a tanulónak talán a legjava az amúgy is túltömött gimnáziumokba menne. Az első érv nem nagyon súlyos, mert a 18 éves ifjú még nem igen idős a gyakorlatra, s alig idősebb mint a 17 éves. A második érv jövendőlésszerű s így kétes, de nem is tartozik a kereskedelmi iskola reformjának a gondjaihoz a gimnáziumok túltömöttsége. A lefelé való, bár kevésbé hatásos megnyújtás mellett is sok jó érvet fölhoz a szerző, ellene pedig azt, hogy míg a gimnázium és reáliskola III. osztályának tantervéhez jól illeszthető

volna a keresk. iskola, addig a polgáriskola mai tantervéhez kevésbé. S mivel a keresk. iskola tanítványainak 65%-át polgáriskolákból veszi, azért a lefelé való kiterjesztésnek előfeltétele az volna, hogy a polgáriskolák előbb tantervi reformon menjenek keresztül. Ez ellen azt lehetne vetni, hogy a tantervi reform aligha mellőzhetné azt a meggyökeresedett régi hagyományt, hogy a 4. osztály után ágaznak el a középfokú szakiskolák.

Ezért is, meg azért is, mert csak abban van a hathatós segítség, a felfelé való megnyújtást tekintjük szükségesnek. S nem valószínűtlen, hogy a szerző könyvének más elfogulatlan olvasóját is erre a véleményre bírja épen a szerző maga, aki olyan igaz képet tud rajzolni a keresk. iskola bajairól, s aki olyan jó érveket tud felsorolni a mellett, hogy a megnyújtás mennyire hathatósan segítene a bajokon, míg a megnyújtás ellen csak mellékes szempontokat tud felhozni; és aki — bár a megnyújtás ellen adja le szavazatát — mégsem tudta megtagadni magától, hogy a négy évfolyamos iskolának a három évesnél sokkal tetszetősebb óratervét el ne készítse és ne közölje.

Nem látszik eléggé indokoltnak a keresk. iskolai szakköröknek erős vonakodása a felül odatolandó 4-dik év ellen, ha tekintetbe vesszük, hogy a keresk. iskolai tanuló ugyanazokat a qualificationalis kedvezményeket élvezzi, mint a 8 osztályt végzett s érettségizett középiskolai tanuló, kivéve az egyetemre bocsátást, amit azonban a gyakorlati pályákon értékesíthető szakképzettség ellensúlyoz; és ha tekintetbe vesszük különösen azt, hogy a tanítóképzőintézeti tanuló, aki legalább anyagi téren jóval kevesebb eredménnyel biztató qualificatióra tesz szert; mégis 4. éves, a felső középiskolai V—VIII. osztályokkal párhuzamos tanfolyamot kell hogy végezzen, s azért sem tanítványhiányról nem panaszkodhatik a tanítóképző, sem arról, hogy az átlagosnál silányabb tanulmányag keresi fel. A középiskolai köröknek az a vágyuk, hogy csak olyan tanítványaik legyenek, akik a középiskolai célt akarják elérni; természetes volna a keresk. iskolai körökben is az ehhez analog vágy, hogy csak a kereskedelmi szakképzettségre törekvő tanítványaik legyenek. Az ilyen tanítványok elhódításától pedig nem lehet okuk félni, ha ugyanazon qualificationalis előnyökhöz ugyanannyi idő alatt juttatják őket, mint más iskolák, s azon felül pedig megadják nekik az általuk keresett szakképzettséget is, amit a többi iskolák nem adhatnak. Hogy mi történjék azokkal a tanulókkal, a kik sem a középiskolai célt, sem a kereskedelmi szakképzettséget nem keresik, ez egy további kérdés, amelyik csak általános iskolaszervezeti szempontból fontos, de sem a középiskolákat, sem a kereskedelmi iskolákat positive nem érdekli; legfennebb negative: hogy hogyan szabaduljanak azoktól?

A IV. fejezetben a szerző feleletet ad arra a 20. kérdésre, a melyet az Orsz. Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács a keresk. oktatás reformjára vonatkozólag összeállított. Ezek közül a fontosabbakra benne volt már a felelet a fentebb ismertetett három első fejezetben.

Végül három rövid pontban javasolja a szerző, hogy a felső kereskedelmi iskoláknak lehetőleg nagy szabadságot kell adni, hogy a helyi viszonyokhoz és szükségletekhez alkalmazkodjanak; javasolja, illetőleg helyesli egy «kétszotályú alsóbb fokú keresk. iskola» szervezését, amelyik tanítványait a közép- és polgáriskolák II. osztályából venné, s azután inasoknak adná az üzletekbe, ahol az ilyenek a mostani inasiskolák látogatása alól föl volnának mentve; végül helyesli, hogy a már alkalmazásban levő kereskedők részére «továbbképző szakfolyamok» szerveztessenek (termény-, fakereskedés, biztosítás, bank-szak, takarékpénztári ügykezelés, stb), de ezeket a kereskedelmi főiskolák keretében szervezné, ahol a hallgatóknak alkalmuk nyílnék általános közgazdasági és jogi ismeretekkel is kiegészíteni a felső keresk. iskolákban szerzett szakképzettségüket.

A ki a kereskedelmi iskola reformjának kérdésében világos belátásra akar szert tenni, annak ez a könyv biztos kalauzul szolgálhat. Magáról a reformról még valószínűleg sok szó fog esni, a míg a megnyugtató megoldás megtalálatik.

Kovács János.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLEJE.

Olasz lapokból.

Egyetemek. Ambuláns iskolák. Szellemi proletárok. Kereskedelmi szakoktatás. Mult és jelen. Munkabeosztás. Fizeséjavitási tervezet.

A tudományos pályákat sehol nem lepik el annyira, mint Olaszországban. Míg a népesség 1882—96-ig minden évben átlag 6·2 % -vel nőtt, addig a diplomások ugyanazon idő alatt 42 % -vel szaporodtak, vagyis a tudományos pályákra készülők szaporodása hétszerte nagyobb a népesség szaporodásánál.

A milanoi Scuola Secondaria Italiana tavalyi nov. 14-iki száma elmondja, hogy 150 irnoki állásra 1500 fiatalember pályázott, nagy részök egyetemi végzettséggel. Az 1902—3. iskolai évben joghallgató volt 7177, a bölcsészetre és irodalomra 1541-en iratkoztak be; a vegytani szakra már csak 503, a fizikaira pedig 100; gazdasági iskolákban összesen 531-en tanultak, holott két millió hektár föld vár megművelésre. A jogi pályára legkivált Siciliában tódulnak, ott minden száz-ezer lakosra 26 doktor in utroque jure esik. Most már értjük, jegyzi meg a szókimondó lap, hogy közgazdaság és közigazgatás dolgában